Boek Janny de Heer: 'Terug naar het verleden'

door Marja Berk

Waarom verschijnt er weer een boek over de slavernij? Moeten oude wonden steeds weer opnieuw open, of behoedt het ons voor vergeten en in de luwte laten van dat wat zo belangrijk is: ons historisch besef. Vanuit dat besef schrijft Janny de Heer haar prachtige boeken met als debuut het in 1999 uitgegeven 'Landskinderen van Curaçao', fictieve verhalen die zich afspelen op het eiland.

Op vrijdag 24 januari presenteerde zij op Curaçao haar nieuwste boek met de titel 'Gentleman in slavernij'. Locatie: Suriname. Ook weer een historisch werk dat dit keer werd gebaseerd op de harde realiteit. Dus toch nog de vraag aan Janny de Heer: waarom weer een boek over slavernij? Wat was de drijfveer?
"Ja", lacht ze, "daar heb je dat historisch besef weer. Bovendien heeft de motivatie te maken met het feit dat de afschaffing van de slavernij zo vreselijk lang heeft geduurd. Daar bedoel ik mee dat de meeste boeken en films gaan over de heftigste periodes van die slavernij, maar de ambivalentie in de laatste periode komt eigenlijk zelden aan bod."
Ambivalentie? "Ja, vergeet niet dat er in die laatste periode ook nogal wat blanken waren die de slavernij wilden afschaffen, maar de belangen waren te groot en te tegenstrijdig. Nieuwe wetgeving die uiteindelijk zou leiden tot afschaffing van de slavernij, kwam maar zeer moeizaam tot stand."
Het verhaal van 'Gentleman in slavernij' speelt zich af in het jaar 1827. Een jongeman uit een welgestelde Duitse familie, Johann Dieterich Horst, zoekt zijn geluk in Suriname. In de loop der jaren klimt hij op van 'blankofficier', directeur, tot administrateur op diverse plantages. Als hij zeker weet dat hij in Suriname wil blijven, koopt hij zelf plantages. In een maatschappij waar slavernij een gegeven is zou hij de slaven het liefst willen behandelen zoals hij vroeger thuis op het landgoed van zijn vader geleerd heeft met het personeel om te gaan. Hij is begaan met de slaven, en vanaf het begin voelt hij zich vooral betrokken bij het lot van Candasie en haar kinderen, al is hij niet altijd in staat de slavin te beschermen. Horst leeft in twee werelden. De sympathie en vriendschap die hij voor Candasie voelt, mondt op een avond uit in meer.

Dezelfde avond slaat het wantrouwen echter bij hem toe en dat verdrijft de liefde waar hij even daarvoor nogzo zeker van was. Afrika, een slavin, is weggelopen en Candasie zou haar geholpen hebben. Horst weigert die beschuldigingen te geloven totdat hij het haar rechtstreeks vraagt en hij in haar ogen een bekentenis meent te zien. Pas een jaar later hoort hij dat zijn zoon in slavernij is geboren en hij koopt het kind vrij zodra hij kan.

Gezamenlijke geschiedenis

Janny de Heer is van mening dat het verhaal van de slavernij een gezamenlijke geschiedenis is. “Het was een maatschappij waarin blank en zwart samen opgroeiden. Zowel blanke als zwarte kinderen die tijdens de slavernij werden geboren, wisten niet beter. Dat is enerzijds uiteraard triest, aan de andere kant wel de realiteit waar je je ogen niet voor dient te sluiten.”

Eigenlijk heeft die slavernij De Heer altijd beziggehouden. “Ik heb zelf vier jaar op Curaçao gewoond en raakte steeds meer geïnteresseerd in die periode. Zo ontstond ‘Landskinderen van Curaçao’. Dat zijn dan fictieve verhalen met als leidraad ‘zo zou het geweest kunnen zijn’. ‘Gentleman in slavernij’ is voor een deel fictie, maar gebaseerd op het leven van Johann Dieterich Horst. Ik heb heel veel research gedaan, ben er jaren mee bezig geweest maar ben tevreden met het eindresultaat.”

Het boek bevat foto’s. Niet alleen van Horst zelf, maar ook van advertenties in de krant waarin een eigenaar van een slaaf zijn of haar invrijheidsstelling kenbaar maakte. Al wie daar bezwaar tegen had kon dat kenbaar maken. Kwam er geen bezwaar dan volgde er weer een advertentie waarin de invrijheidsstelling als een feit werd weergegeven, waarbij ook gelijk de naamsverandering van de betreffende slaaf werd vermeld.

De Heer is geboren in het oosten van Groningen, Nederland, maar kan niet verklaren waarom ze door de zwarte periode van de slavernij wordt geïnspireerd. “Na mijn terugkeer van Curaçao had ik enorme heimwee naar het eiland en besloot de cursus ‘Caraïbistiek’ in Leiden te volgen. Tijdens die periode is het zaadje gezaaid voor mijn echte interesse in de slavernij in Suriname en op Curaçao. Ik heb genetisch gezien geen enkele band met Suriname, mijn voorvaderen waren oer-Hollands. Maar door de vele onderzoeken die ik heb gedaan ontstaat er wel een hechte band. Ik ben veel in Suriname geweest en heb een diepe liefde voor dat land ontwikkeld. Ik heb dan

ook mijn uiterste best gedaan om waarheidsgetrouw te werk te gaan. In de meeste verhalen over die lange, donkere periode worden vaak alleen de gruwelijke mishandelingen uitgelicht. Die waren er, helaas. Er werden wetten uitgevaardigd waarin bepaalde mishandelingen verboden werden om het leven van een slaaf humaner te maken. Maar dat artikel eindigde dan toch nog met het toestaan van het straffen met de zweep. Dat is toch afschuwelijk? Maar ik wil ook zeggen dat er wel degelijk besef groeide dat het zo niet langer kon. Maar het was een lange, moeizame weg."

De Heer heeft het boek niet geschreven uit een misplaatst schuldgevoel. "Nee, ik voel me zelf niet schuldig over die periode. Mijn voorouders en ikzelf hadden er feitelijk niets mee te maken, maar ik heb de keuze gemaakt er wél iets mee te doen. Ik wilde weten hoe het was in die tijd daar televen, een nare en gewelddadige tijd, daar heb ik me in verdiept. Hoe moet het geweest zijn in die periode in gevangenschap geboren te worden en eigenlijk niet beter te weten?"

In haar eigen kindertijd verhuisde zij op haar derde jaar naar Delfzijl en bracht er haar jeugd door. Al jong wilde ze werken en zelfstandig zijn. Op latere leeftijd begon het schrijven te kriebelen. "Ik schreef altijd al graag, vond taal überhaupt leuk, maar had het gevoel dat het me niet zou lukken te publiceren. Er waren en zijn al zoveel schrijvers in Nederland."

Haar grote voorbeeld was en is nog steeds Annie M.G. Schmidt. "Zij schreef voor jong en oud, overigens altijd met een maatschappelijke achtergrond. Maar haar schrijfstijl, taalgebruik en de wijze waarop zij die achtergrond in haar verhalen integreerde vind ik nog steeds heel knap. Of je nou 'Jip en Janneke' neemt of 'Ja zuster, nee zuster', er was altijd een link en een grapje dat ouders begrepen, terwijl voor kinderen de verhaallijn het belangrijkste was. Of nog steeds is."

Na haar periode op Curaçao, dezelfde periode waarin zij 'Landskinderen' schreef, keerde De Heer terug naar Nederland, naar Den Helder. Naar aanleiding van dit boek werd zij uitgenodigd deel uit te maken van het Internationaal Vrouwen Centrum en kwam in contact met de schrijversgroep bij het Centrum. Het Centrum zet zich al vanaf 1985 in voor de integratie, participatie en emancipatie van vrouwen in Den Helder. Internationaal betekent dat alle vrouwen welkom zijn; zowel allochtoon als autochtoon, als

deelnemer en/of vrijwilliger. De Heer kreeg de wens iets groots met elkaar te doen en dat uitte zich in de musical ‘Zielsverwanten’.
“Het was fantastisch om dit met vrouwen te doen uit Indonesië, Suriname, Nederland en andere landen en het was heel bijzonder om al deze vrouwen, uit alle hoeken van de wereld, te horen zingen op de muziek van ‘Ja zuster, nee zuster’ van mijn grote voorbeeld, Annie M.G. Schmidt!” Van lieverlee en in de tijd, nam De Heer in haar verhalen de diepe sprong van het heden naar het verleden, min of meer gedwongen door een uitgever die vond dat zij haar periode op Curaçao moest uitdiepen en niet was geïnteresseerd in de huidige tijd waarop zij destijds haar verhalen baseerde. Zijn uitgeverij hield zich bezig met historie, punt! En zo ontstond ‘Landskinderen’. “Dat was even een omslag die ik moest maken”, zegt ze, “maar gaandeweg vond ik het leuk en kwam ik allerlei misstanden tegen die het waard waren beschreven te worden.” Vanaf dat moment begon de zoektocht in musea van Curaçao, de bibliotheek, tot zelfs de grote bibliotheek in Den Haag, waar eveneens een schat aan informatie voorhanden lag die de basis vormde voor haar fantasieverhalen. Want je kunt niet in het verleden duiken zonder te weten of er in die periode al glazen of pannen waren.
Behalve ‘Landskinderen van Curaçao’ en ‘Gentleman in slavernij’ publiceerde Janny de Heer het boek ‘Hey buddy, de andere voet is voor jezelf’. Het is het levensverhaal van de bijna 88-jarige Hubertus Gerardus (Huib) Wijnants. Zijn vader is marinier en het gezin, Huib heeft twee zusjes en een broer, woont in Den Helder. Huib wil niet leren en niet deugen. Toch krijgt hij in 1937 de felbegeerde baan en wordt stoker bij de Koninklijke Marine. Net als vele anderen wordt hij krijgsgevangene gemaakt in de Oost, en een ellendige tijd breekt aan. Hij trouwt drie keer en woont één keer kort samen. Zijn eerste kind overlijdt acht weken oud, onderweg van Indonesië naar Nederland en zijn tweede dochter wordt zwaar gehandicapt geboren en overlijdt voor haar vijftigste jaar. Ondanks alles heeft hij zich staande gehouden.
De schrijfstijl van Janny de Heer is prettig, direct en helder. Eigenlijk zoals zijzelf is. Ze beschrijft nog een leuke anekdote uit haar schooltijd en ze lacht. “Ik weet nog dat we van de docent de opdracht kregen een verhaal over Egypte te schrijven. Hij verwees ons voor informatie naar de boeken die achter in de klas lagen. Alle kinderen stormden op die boeken af, maar ik had helemaal geen zin in de rij te staan. Ik besloot een sprookje te schrijven over Egypte, inclusief een

farao en een schat die gevonden werd. Bij de cijferuitreiking werd mijn verhaal apart gelegd. Ik kreeg het benauwd omdat ik wist dat ik me niet aan de regels had gehouden. Als laatste werd mijn opstel besproken en tot mijn verbazing kreeg ik een groot compliment dat ik als enige initiatief had getoond met een geheel eigen verhaal. Ik was destijds twaalf jaar maar dit voorval heeft me gestimuleerd verder te gaan met schrijven." In haar middelbare schoolperiode mondde dit uit in de verkoop van verhalen aan haar klasgenoten. "Die kregen wel allemaal een voldoende", grinnikt ze.

Bron: *Ñapa Literatuur (Amigoe)*, zaterdag 8 februari 2014